

การศึกษาเรื่องชุดเกราะของนักรบ ในประเทศไทย ช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ภูมิไธ ศศิวรรณพงศ์

เกราะ ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “เครื่องสวมใส่หรือเครื่องหุ้มสำหรับป้องกันอาวุธหรืออันตราย” ซึ่งเกราะที่ใช้หุ้มส่วนต่างๆ ของร่างกายโดยสวมใส่ในลักษณะเดียวกับเครื่องแต่งกายนั้นเรียกว่าชุดเกราะ จัดเป็นเครื่องยุทธภัณฑ์ประเภทหนึ่ง ใช้สำหรับป้องกันผู้สวมจากอันตรายในการสู้รบระหว่างทำสงคราม ลักษณะของชุดเกราะในแต่ละประเทศก็จะมีลักษณะที่ต่างกันไป ขึ้นอยู่กับวัสดุที่มีในท้องถิ่นนั้น ลักษณะของอาวุธ และกระบวนการวิชาการอาวุธของนักรบชาตินั้นๆ โดยทั่วไป ชุดเกราะมักผลิตจากวัสดุที่มีความแข็ง และความเหนียวมากเพียงพอที่จะสามารถป้องกันอันตรายจากอาวุธได้ เช่น โลหะ หนังสัตว์ ไม้ กระดุกหรือเขาสัตว์ เป็นต้น แต่ในบางกรณี อาจพบว่าวัสดุอ่อนอย่างเช่น ผ้า เส้นใยพืช ก็สามารถนำมาใช้ในการผลิตชุดเกราะได้เช่นกัน

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเรื่องชุดเกราะสำหรับป้องกันศาสตราวุธในดินแดนประเทศไทยนั้น ตามหลักฐานที่ปรากฏ สามารถจำแนกรูปแบบของชุดเกราะในแต่ละยุคสมัยอย่างคร่าวๆ ได้ดังต่อไปนี้

◀ ภาพที่ ๑ ลักษณะการแต่งกายของนักรบในภาพสลักบนขุมขี้เถ้าโบราณชั้นเชิงบาตรชั้นที่ ๒ ด้านทิศใต้ของปราสาทประธาน ปราสาทพนมรุ้ง (บน) เปรียบเทียบกับการแต่งกายของทหารจากแคว้นละโว้ ในภาพสลักที่ผนังระเบียงคด ปราสาทนครวัด ประเทศกัมพูชา (ล่าง)

ชุดเกราะในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘

ในช่วงเวลาเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ ตรงกับยุคสมัยที่อาณาจักรเขมรโบราณซึ่งมีศูนย์กลางที่เมืองพระนครในประเทศกัมพูชา เรืองอำนาจและได้แผ่อิทธิพลไปในแหลมอินโดจีน ทั้งยังแผ่อิทธิพลเข้ามาในดินแดนประเทศไทยในเขตภาคกลาง ภาคตะวันออก และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตามหลักฐานซึ่งพบที่ปราสาทประธานของปราสาทพนมรุ้ง จากการศึกษาศิลาจารึกพนมรุ้งหลักที่ ๗ และหลักที่ ๙ สันนิษฐานว่าปราสาทประธานหลังนี้สร้างขึ้นในสมัยของนเรนทราทิตย์ ผู้ครองเมืองพนมรุ้งในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๗ โดยองค์ปราสาทได้มีการแกะสลักตกแต่งด้วยลวดลายต่างๆ โดยตำแหน่งขุมขี้เถ้าขรบนชั้นเชิงบาตรชั้นที่ ๒ ด้านทิศใต้ของปราสาทประธาน ปราสาทพนมรุ้ง ได้ปรากฏภาพสลักนูนสูงแสดงการสู้รบระหว่างราชวงศ์เการพและราชวงศ์ปาลมทพ โดยแม่ทัพของทั้ง ๒ ฝ่ายยืนต่อสู้กันบนหลังช้าง ในมือของแต่ละฝ่ายถือโล่กลมและอาวุธ แวดล้อมด้วยเหล่าไพร่พลเดินเท้า ซึ่งถือหอกไว้ในมือ นุ่งผ้าสั้น สวมเกราะหุ้มลำตัวรูปสี่เหลี่ยม เมื่อพิจารณาลักษณะของชุดเกราะพบว่าเป็นเกราะแผ่น (Plate armour) ประกอบปิดลำตัวด้านหน้าและด้านหลัง เว้นช่องว่างไว้ให้แขนเคลื่อนไหวอย่างอิสระ สันนิษฐานว่าลักษณะการแต่งกายของเหล่าไพร่พลในภาพสลักได้จำลองมาจากการแต่งกายของนักรบในยุคสมัยนั้น

เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับภาพสลักที่ระเบียงคดชั้นนอกของปราสาทนครวัด ในประเทศกัมพูชา ซึ่งสร้างในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ อันเป็นช่วงเวลาคาบเกี่ยวกับสมัยที่นเรนทราทิตย์ครองเมืองพนมรุ้ง พบว่าเกราะของทหารในภาพสลักที่ปราสาทพนมรุ้งมีความคล้ายคลึงกับในภาพสลักกระบวนทัพจากเมืองละโว้ (ปัจจุบันคือจังหวัดลพบุรี) ซึ่งมีสถานะเป็นแคว้นหนึ่งของอาณาจักรเขมรในขณะนั้น โดยกองทัพละโว้เป็นทัพลำดับที่ ๒ ถัดต่อมาจากกองทัพหน้าสุด นำพลโดย “วร กมรเตง อัญศรีชัยสิงหวิกรม” ประกอบไปด้วยช้างศึก กองทหารม้า และพลทหารราบถืออาวุธ ซึ่งมีการแต่งกายในลักษณะอย่างเดียวกันกับนักรบเขมรในกองทัพของแคว้นอื่นๆ ที่อยู่ในแถวกระบวนถัดไป โดยเหล่าพลทหารราบของละโว้สวมเกราะแผ่นรูปสี่เหลี่ยมหุ้มปิดลำตัว ตั้งแต่ส่วนอกช่วงบนจนถึงระดับเอว ปล่อยส่วนแขนและคอเปิดโล่ง ขอบด้านบนยกสูงขึ้นมาด้านหนึ่ง ตามขอบของแผ่นเกราะมีการขลิบตกแต่งลวดลาย มีสายรัดตรงกึ่งกลางลำตัว สันนิษฐานว่าชุดเกราะลักษณะนี้อาจทำด้วยหนังสัตว์หรือโลหะ หมวกศึกของนักรบกองทัพละโว้มีลักษณะคล้ายเทริด มีกะบังครอบวงหน้าและมีรัดเกล้าครอบมวยผมยอดแหลม (ภาพที่ ๑)

พิจารณาจากหลักฐานดังกล่าว จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าชุดเกราะในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ มีลักษณะอย่างเดียวกันกับเกราะของนักรบเขมรสมัยเมืองพระนคร ในสมัยเดียวกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการสงครามระหว่างดินแดนไทยกับกัมพูชาตั้งแต่สมัยโบราณ

ชุดเกราะในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙

ยุคสมัยนี้เป็นช่วงเวลาที่ยุทธพลเขมรในประเทศไทยเริ่มเสื่อมลง ประจวบเหมาะกับการสถาปนาแคว้นสุโขทัยขึ้นในบริเวณภาคเหนือตอนล่าง โดยในระยะดังกล่าวไม่พบหลักฐานเรื่องชุดป้องกันศาสตราวุธมากนัก แต่สันนิษฐานว่ารูปแบบชุดเกราะของนักรบในสมัยสุโขทัยอาจจะมีลักษณะไม่แตกต่างจากชุดเกราะในสมัยก่อน

หน้านี้ กล่าวคือ ยังคงมีลักษณะเป็นเกราะแผ่นหุ้มลำตัว เมื่อพิจารณาจากภาพวาดบนชิ้นส่วนภาชนะสังคโลกสมัยสุโขทัยใบหนึ่ง ซึ่งเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร โดยได้มีการวาดตกแต่งลวดลายไว้ที่ก้นภาชนะด้านใน ได้แสดงให้เห็นภาพนักรบ ๒ คนถือมีดสั้นไว้ในมือ โดยบุคคลทางด้านซ้ายนุ่งผ้าห้ายกั้น ท่อนบนไม่สวมเสื้อสวมตุ้มหู ขณะที่บุคคลทางด้านขวาของภาพไว้ผมยาวเกล้ามวย สวมเสื้อแขนยาวถึงระดับข้อศอก สวมรองเท้าปลายเชิด และมีเครื่องแต่งกายลักษณะคล้ายแผ่นเกราะปิดคลุมส่วนหน้าอก

นอกจากเกราะแผ่นหุ้มลำตัวแล้ว พบว่านักรบในสมัยสุโขทัยนั้นได้สวมเครื่องป้องกันศีรษะด้วย จากหลักฐานประติมากรรมสังคโลก ซึ่งเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร ได้แสดงถึงลักษณะของหมวกศึกทหารในสมัยสุโขทัย โดยเป็นหมวกทรงชามคว่ำ มียอดเป็นจุกขนาดเล็กตรงกลางหมวกคล้ายหมวกกลีบลำดวนในสมัยรัตนโกสินทร์ (ภาพที่ ๒)

ชุดเกราะในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓

ในช่วงเวลาดังกล่าวตรงกับสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ซึ่งกินระยะเวลาจนถึง ๔๑๗ ปี โดยในสมัยอยุธยานี้ได้เกิดการสงครามกับอาณาจักรใกล้เคียงอยู่บ่อยๆ ประกอบกับการติดต่อการค้ากับต่างประเทศ จึงนำไปสู่การพัฒนาอาวุธและยุทธภัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งช่วยให้ได้เปรียบในการทำศึกสงคราม

จากข้อความในลิลิตยวนพ่าย อันเป็นวรรณคดีในสมัยอยุธยาตอนต้น ได้บอกเล่าถึงการศึกษาสงครามระหว่างล้านนากับอยุธยา ในช่วงรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งอยุธยา กับพระเจ้าติโลกราชแห่งล้านนา ซึ่งได้ให้รายละเอียดว่านักรบฝ่ายอยุธยาสวมชุดเกราะนมที่บุเสริมความหนาด้วยสำลีเพื่อป้องกันคมอาวุธจากข้าศึกศัตรู ดังในคำว่า

“ทุกฟองพิรพาทเจ้า จอมเม็ลึง เลิศแฮ
สรรพเครื่องสรรพาวุธ เลิศล้วน

เกราะกรายสำลีเนื่อง นอกออก ไปแฮ
ทวนธนูหน้าไม้ถั่ว หมู่หมาย ฯ”

เมื่อพิจารณาประกอบกับข้อความในวรรณคดีเรื่อง **อนิรุทธคำฉันท์** ซึ่งแต่งขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย ได้มีข้อความตอนหนึ่งที่กล่าวว่า

“**เพลงศรศิลป์เฉียวฉับ**

จับเสโล่ห์ทวนทอด

ผ้าชั้นสอดสำลีเลิศ

หมวกพรายเทริศประดับประดา...”

ในวรรณคดีกล่าวถึง “**ผ้าชั้นสอดสำลี**” ได้ช่วยอธิบายลักษณะของชุดเกราะว่าทำจากผ้าที่เสริมความหนาเป็นชั้นๆ ยัดไส้ด้วยสำลี ซึ่งช่วยยืนยันได้ตรงกันว่าทหารในสมัยอยุธยาสวมเกราะผ้าบุหนวมในการทำสงครามมาตลอด ถึงแม้ผ้าจะเป็นวัสดุอ่อน แต่ก็มีความสมบัติเด่นในด้านความนุ่มเหนียวและยืดหยุ่น ซึ่งผ้าที่ซ้อนทับกันหลายชั้นสามารถช่วยลดแรงปะทะจากอาวุธของศัตรูได้เป็นอย่างดี

ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน ทางอาณาจักรล้านนา ซึ่งมีศูนย์กลางอำนาจอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ได้พบหลักฐานเกี่ยวกับชุดเกราะที่วิหารพระพุทธ วัดพระธาตุลำปางหลวง โดยปรากฏเป็นลวดลายประดับเชิงเสาในวิหาร

ภาพที่ ๒ ลวดลายบนเครื่องสังคโลกสมัยสุโขทัย ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ซ้าย) ประติมากรรมรูปทหารสังคโลก พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ขวา)

ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจเขียนขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ เป็นลายภาพนักรบขี่ม้า สวมเกราะ มือถือหอก สวมหมวกปีกกว้างมีพู่ด้านบน ลักษณะหมวกเกราะของนักรบหลังมานั้น เป็นหมวกปีกกว้าง มีปีกหู ยอดหมวกประดับพู่ขนยาว รอบใบหมวกประดับช่อใบไม้ไหว ซึ่งค่อนข้างคล้ายหมวกศึกของนักรบทั้งในไทยและพม่า ลักษณะเกราะของนักรบนั้นเป็นชุดเกราะเกล็ด (Scale armour) ทรงอย่างเสื้อแขนสั้น ชายยาวคลุมสะโพก โดยนักรบนั้นนุ่งผ้าสั้นมีลวดลาย (ภาพที่ ๓)

นอกจากนี้ในสมัยดังกล่าว ได้พบว่ามีผู้นำชุดเกราะแบบตะวันตกเข้ามาในอยุธยาเช่นกัน โดยในช่วงรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ แห่งอยุธยา ได้มีจดหมายเหตุชาวโปรตุเกสบันทึกไว้ว่า อฟอนโซ เดอ อัลบูเกอ์เก ได้ส่งผู้แทนของเขา ซึ่งได้แก่ อันตอนิโอ เดอ มิรานดา, ดุอาร์เต โกเอลโย และบุคคลอื่นๆ ให้ติดตามทูตสยามเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับราชสำนักอยุธยา พร้อมกับนำบรรณาการต่างๆ มาถวายแต่พระเจ้าแผ่นดิน พร้อมด้วยเครื่อง

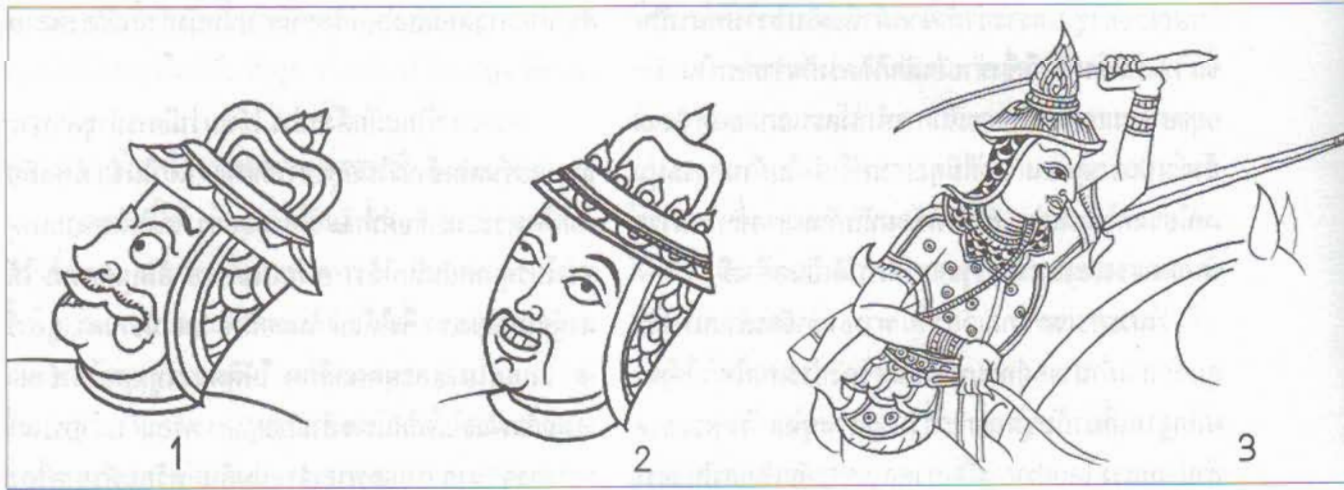
ยุทธภัณฑ์ต่างๆ เช่น ชุดเสื้อเกราะทำด้วยกำมะหยี่สีแดง หมวกเหล็ก ชุดอาวุธสะพาย โล่หนังอย่างดีปักไหมยกดอก ชุดเครื่องเงิน และผ้าแขนผืนทำด้วยไหม เป็นต้น

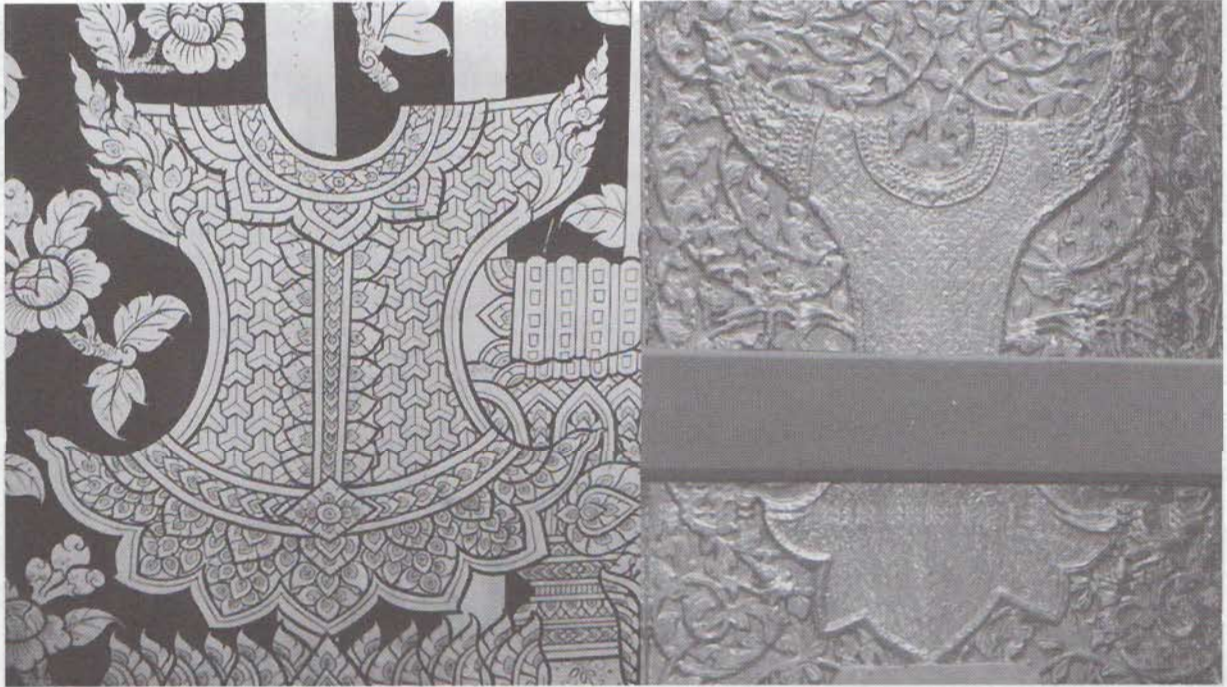
เมื่อได้พิจารณาประกอบกับข้อมูลเกี่ยวกับชุดเกราะของชาวยุโรปในช่วงราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ (พุทธศตวรรษที่ ๒๐) แล้ว สันนิษฐานว่าเกราะตามเนื้อความในบันทึกนั้น อาจเป็นชุดเกราะชนิดหนึ่งซึ่งเรียกว่า Brigandine ซึ่งประกอบขึ้นจากแผ่นโลหะขนาดย่อมจำนวนหลายชิ้น บูช้อนเหลื่อมเรียงกันไว้อยู่ภายใต้ชั้นของผ้ากำมะหยี่ที่ประกอบเป็นตัวเสื้อ โดยใช้หมุดโลหะช่วยยึดไว้อีกทีหนึ่ง นอกจากนี้ ยังเคยปรากฏความใน *ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๔๒ เรื่อง จดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส* ซึ่งเข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยา ตอนแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้กล่าวถึงเครื่องบรรณาการต่างๆ เช่น เสื้อเกราะทำด้วยหนังปกคลุมทอง กระจกเงาบานใหญ่ หีบแก้วอย่างดี เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตาม ในจดหมายเหตุฉบับต่างๆ ที่ได้กล่าวถึงการติดต่อระหว่างฝายอยุธยากับชาติตะวันตก ไม่พบข้อมูลใดๆ ที่กล่าวถึงการสั่งซื้อเกราะอย่างตะวันตก อย่างเป็นทางการจะเป็นลักษณะ หรือข้อมูลซึ่งชี้ชัดว่ามีการนำชุดเกราะเหล่านี้ไปใช้สำหรับการรบในศึกสงครามจริง เป็นไปได้ว่าชุดเกราะตะวันตกคงมีฐานะเป็นเครื่องบรรณาการเพื่อแสดงถึงเกียรติยศของผู้ครอบครองเท่านั้น ขณะที่ในหลักฐานเอกสารที่กล่าวถึงเกราะแบบตะวันตกแล้ว สะท้อนว่านักรบหรือทหารในสมัยอยุธยาอาจนิยมสวมชุดเกราะแบบ

ตะวันตกมากกว่า ดังจะเห็นได้จากในบันทึกการติดต่อค้าขายระหว่างญี่ปุ่นกับราชสำนักอยุธยา พบว่าเกราะญี่ปุ่นนั้นจัดเป็นยุทธภัณฑ์อีกชนิดหนึ่งที่ทางฝายอยุธยานิยมสั่งซื้อเข้ามาค่อนข้างมาก

ดังจะเห็นได้จากเมื่อครั้ง พ.ศ. ๒๑๔๙ โชกุนแห่งญี่ปุ่น ได้ส่งบรรณาการมาถวายแด่รัชสมัยแห่งอยุธยา อันประกอบไปด้วยเกราะญี่ปุ่น ๓ สำหรับ ดาบ ๑๐ เล่ม และหลังจากนั้นใน พ.ศ. ๒๑๕๑ ก็ได้มีการส่งเสื้อเกราะมาเป็นบรรณาการอีก ๖ สำหรับ เป็นต้น จากในบันทึกทางการค้า

◀ **ภาพที่ ๓** ภาพลายเส้นแสดงถึงลักษณะการแต่งกายของทหารม้า จากลายประดับเชิงเสา วิหารพระพุทธ วัดพระธาตุลำปางหลวง

▼ **ภาพที่ ๔** ภาพลายเส้นแสดงลักษณะของหมวกคิกนักรบสมัยอยุธยา จากภาพมารมจก จิตรกรรมฝาผนังวัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี (๑ และ ๒) และภาพลายเส้นแสดงลักษณะของหมวกคิก และเกราะป้องกันไหล่ของนักรบสมัยอยุธยา จากจิตรกรรมลายรดน้ำในหอเขียน วังสวนผักกาด (๓)

▲ **ภาพที่ ๕** ฉลองพระองค์เกราะในภาพจิตรกรรมลายรดน้ำที่บานหน้าต่างพระอุโบสถวัดนางนอง (ภาพซ้าย) และในภาพประติมากรรมปูนต้ำที่บานหน้าต่างพระอุโบสถคณะรังสี (ภาพขวา)

ฉบับต่างๆ ที่ฝ่ายไทยได้ติดต่อกับญี่ปุ่นนั้น ระบุว่าอาวุธและชุดเกราะแบบญี่ปุ่นค่อนข้างที่จะเป็นที่นิยมอยู่ไม่น้อย ซึ่งข้อมูลเรื่องการสั่งซื้อชุดเกราะจากญี่ปุ่นนั้นสอดคล้องกับในรายงานการขุดค้นที่หมู่บ้านญี่ปุ่นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยคณะสำรวจของ ดร. Higachionna Kanjun ได้ค้นพบอาวุธและชุดเกราะญี่ปุ่นด้วย จึงสันนิษฐานได้ว่าอาจเป็นชุดเกราะของทหารในกรมอาสาญี่ปุ่น ซึ่งเป็นชาวญี่ปุ่นที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอยุธยาเมื่อเวลานั้น

จากในภาพจิตรกรรมพุทธประวัติ ตอนมารผจญที่วัดเกาะแก้วสุทธาราม พบว่าไพร่พลในกองทัพมารบางรายสวมหมวกคิกซึ่งมีรูปทรงเป็นหมวกปีกแคบ มีจอมหมวก

เดี่ยว หมวกคิกแต่ละใบมีการประดับตกแต่งลวดลายไม่ซ้ำกัน ปกหมวกของนักรบบางรายนั้นมีลายเกล็ดคล้ายเกล็ดปลา สันนิษฐานว่าอาจเป็นการนำเกล็ดหนังหรือเกล็ดโลหะมาเย็บผนึกติดกับผ้าปกหมวกอีกทีหนึ่งเพื่อใช้ป้องกันคมอาวุธ สอดคล้องตรงกันกับที่ บาทหลวงกวีย์ ตาซาร์ด ซึ่งเดินทางเข้ามาয়อยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้บันทึกถึงการแต่งกายของทหารอยุธยาไว้ว่า “...เรือพระที่นั่งนั้นปิดทองกระจ่างจรดคิ้วน้ำ มีผีพายร้อยยี่สิบคน สวมหมวกทรงระฆังคว่ำ ประดับเกล็ดเลื่อมทองคำ สวมเกราะอ่อนกันนอกประดับเลื่อมทองคำเช่นเดียวกัน...”

เช่นเดียวกับหลักฐานภาพจิตรกรรมลายรดน้ำในหอเขียน ซึ่งปัจจุบันได้กระทำผาติกรรมย้ายมาไว้ที่วังสวนผักกาดของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุมภฏพงษ์บริพัตร กรมหมื่นนครสวรรค์ศักดิพินิต ซึ่งสันนิษฐานว่าวาดขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในภาพได้แสดงถึงการแต่งกายของทหารม้าสมัยอยุธยาตอนปลาย โดยสวมหมวกปีกกว้างยอดแหลมมีแผ่นปิดท้ายทอยหุ้มเกล็ด และแผ่นกรองคอหุ้มเกล็ด (ภาพที่ ๔)

ในตำราว่าด้วยเครื่องต้น เครื่องทรงสำหรับพระมหากษัตริย์ ในการเสด็จออกงานพระราชพิธีต่างๆ ได้อธิบาย

ถึงเครื่องทรงสำหรับการทำยุทธหัตถีไว้ โดยเรียกชื่อว่า เครื่องพระพิชัยสงคราม ซึ่งมีส่วนประกอบทั้งสิ้น ๗ อย่าง อันได้แก่

๑. พระสนับเพลาลงราชะชั้นใน (สนับเพลา หรือ กางเกง)
๒. ฉลองพระองค์ย้อมว่านลงราชะชั้นใน (เสื้อ)
๓. พระสนับเพลาแพรดำเกราะชั้นนอก (สันนิษฐานว่าเป็นเกราะป้องกันต้นขา)
๔. ฉลองพระองค์แพรดำนวมชั้นนอก (เสื้อเกราะ นวม)
๕. พระมालาลงราชะชั้นใน (หมวกทรงใน)
๖. พระมालาเบี่ยงนอก (หมวกศึก)
๗. รัตพระองค์เจียรบาดพื้นดำ (สันนิษฐานว่าเป็น ผ้าคาดเอว)

ตรงตามความในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ซึ่งได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการใช้เครื่องทรงสำหรับการยุทธของพระมหากษัตริย์ เมื่อทรงกระทำสงคราม ดังข้อความว่า “...ครั้น ณ วันอาทิตย์ เดือนยี่ ขึ้น ๑๑ ค่ำเพลารุ่งแล้ว ๒ นาฬิกา ๕ บาท สมุหุดีมหาวชิษฐฤกษ์ สมเด็จพระบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ก็ทรงเครื่องสำหรับพิชัยสงคราม ก็เสด็จทรงเรือพระที่นั่งศรีสมรรถชัย...”

เมื่อพิจารณาในคำให้การขุนหลวงหาวัด กล่าวถึงการแต่งกายของกองทหารสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชว่า “...อันที่นอกจากอำมาตย์และเสนา และเกณฑ์เหล่าทหารของพระองค์นั้น ตั้งแต่นายทัพนายกอง และนายทหารกองสารวัตรใหญ่ทั้งปวงนั้น ใส่หมวกใส่เสื้อเครื่องเกราะ อันที่ใส่ชั้นในนั้นก็มิจุฉ่า อันเหล่าพลโยธาทั้งปวงนั้นใส่เสื้อแดงครอบหัวใส่หมวกแดงทั้งปวง...”

ประกอบกับข้อความในคำให้การขุนหลวงประจู่ ทรงธรรม ซึ่งได้บอกเล่าถึงรายละเอียดเกี่ยวกับพระราชพิธีเสด็จโดยพยุหยาตราสถลมารคว่า “...ในกระบวนทัพมียกกระบี่ตรึงเกียกกายนายทัพนั้น ผู้มีชื่อตามตำแหน่งนำแปดทัพหลังแปดทัพแล้วจึงถึงทัพ แสงนอกแสงในซ้าย

ขวานั้น คือ ม้าห้อยแลม้าอาษาเกราะทองแลม้าเครื่อง ม้าไชยนั้นคนขี่แต่งตัวใส่เสื้อเกราะแพรใส่หมวกมือถือทวนแลธนูแท้ไปซ้ายขวา...”

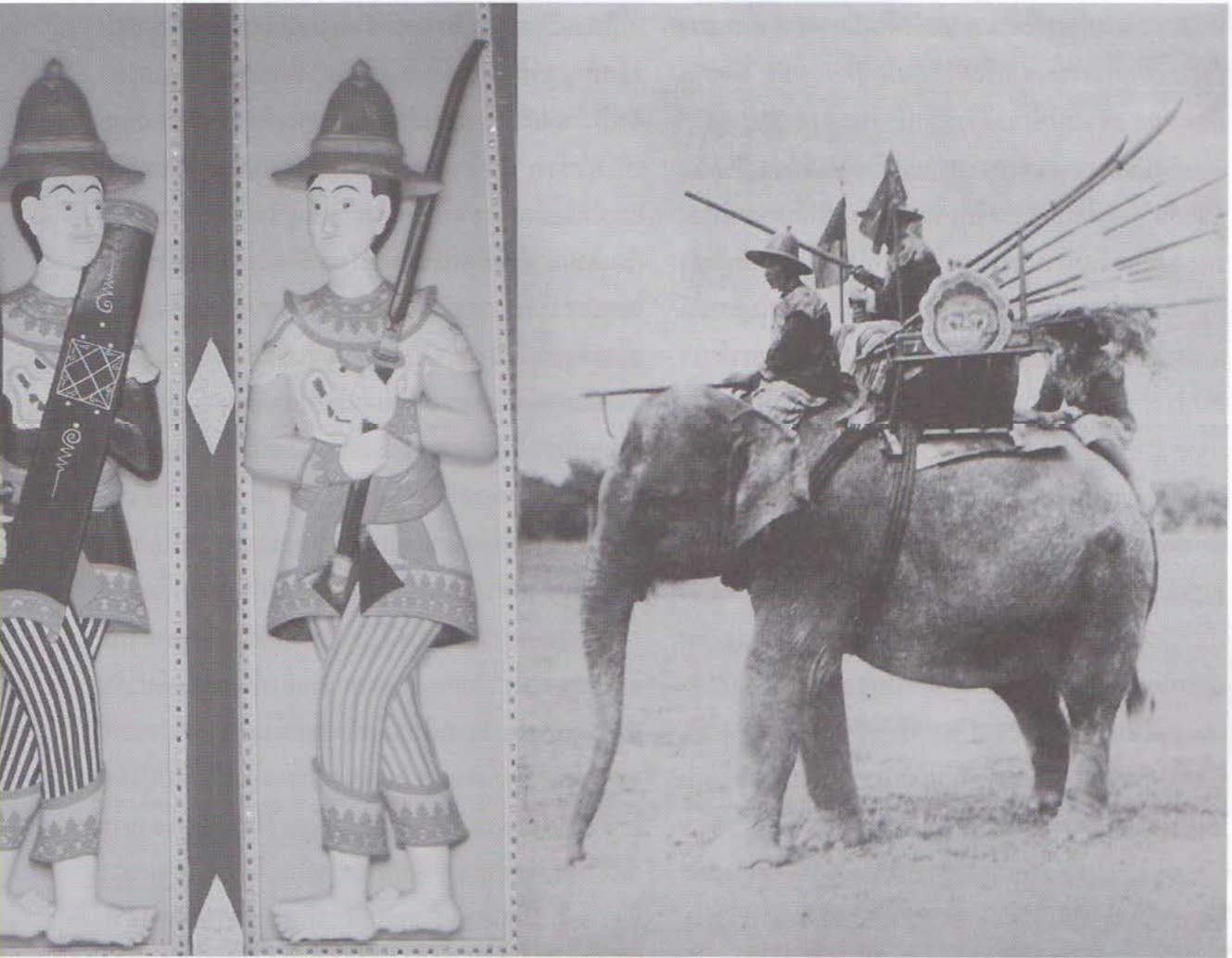
“... แล้วจึงถึงทหารใส่เสื้อเสนาภูฏแลใส่หมวกทงมือถืออาวุธหอกดาบโล่เขนธนูนำไม้ แลปืนน้อยปืนใหญ่ แลปืนخانกยางแท้ไปเป็นชั้น ๒ เปนหลั่น ๒ กันมาตาม ที่ตามทางแล้วจึงมีช้างแพนแลช้างเขน มีคนขี่ถืออาวุธแลขอ แต่งตัวใส่เสื้อเกราะกำมะหยี่แดงขลิบทอง ใส่หมวกทงบนหลังนั้น มีคนถือปืนแล้วแท้ไปตามที่...”

จากข้อความในข้างต้น ได้แสดงให้เห็นว่า ชุดเกราะสำหรับนักรบในสมัยอยุธยาอันมีหลายลักษณะ โดยมีฉลองพระองค์พิชัยสงคราม อันเป็นเครื่องทรงชุดเกราะสำหรับพระมหากษัตริย์ และนอกจากนี้ ยังมีชุดเกราะสำหรับแม่ทัพนายทหารอื่นๆ อันได้แก่ เกราะแพร เกราะทอง เกราะเสนาภูฏ เกราะกำมะหยี่ เป็นต้น สันนิษฐานว่า เกราะชนิดต่างๆ ดังกล่าว อาจเป็นชุดเกราะผ้าบุนวม ที่ผลิตจากผ้าหนาซ้อนชั้นเสริมความหนาเพื่อป้องกันคมอาวุธ โดยชุดเกราะชั้นนอกหุ้มด้วยผ้าชนิดต่างๆ เช่น ผ้าแพร ผ้ากำมะหยี่ โดยมีการตกแต่งลวดลายประดับอย่างสวยงาม

ชุดเกราะในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๓-๒๖

เมื่อเข้าสู่สมัยธนบุรีจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ระบบการทหารของไทยยังคงเป็นแบบเดียวกันกับเมื่อครั้งสมัยอยุธยา จากในตำราพิไชยสงคราม ฉบับรัชกาลที่ ๑ พบว่า ยังคงมีการใช้ชุดเกราะนวมเช่นเดียวกับในสมัยอยุธยาอยู่ ดังมีเนื้อหากล่าวว่า “...แลจตุรงค์เสนาคนั้น คือพลช้างสัพด้วยจำลองแลกระโจมอันมีพรรณต่างๆ แลทหารซึ่งขี่คอช้างนั้น สัพด้วยหมวกแลเกราะนวมประดับนี้สำหรับช้างนั้น...”

ชุดเกราะนวมนี้จัดเป็นหนึ่งในเครื่องราชูปโภคสำหรับพระมหากษัตริย์อีกด้วย เรียกว่าฉลองพระองค์เกราะนวม ดังความในโคลงยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้กล่าวถึงรายละเอียดของเครื่องราชูปโภค ซึ่งใช้เป็นเครื่องสำหรับประกอบในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกไว้ว่า

“พระเต้าเบญจคัณฑ์ ยันตร์รอง
เครื่องพิไชยสงครามผอง แต่งตั้ง
เสมาธิปัตฉลอง องค์เกราะ นวมนา
เกวาระกำยธงรุชท์ทั้ง พระนพช้าง นั้ตรไชยา”

อีกทั้งชุดเกราะนวม ยังเป็นหนึ่งในเครื่องประกอบพระราชพิธีโสกันต์ (โกนจุก) ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเช่นกัน โดยมีการจัดพระแท่นมณฑล ซึ่งตรงกลางตั้งพระเจดีย์ถมบรรจุพระบรมธาตุ และพระพุทธรูป ด้านข้างของโต๊ะหมู่ทั้ง ๒ ด้าน ตั้งเครื่องพระราชพิธี ได้แก่ หีบพระเครื่องต้นข้างละ ๒ หีบ ฉลองพระองค์เกราะนวม ๑๒ ชั้น ฉลองพระองค์ลงราชะ ๑ ถี พระมหาสังข์ ๕ พระมหาสังข์ ๓ ด้านหลังหีบพระเครื่อง ตั้งพระมหาพิชัยมงกุฎ พระชฎาเดินหน พระมาลาเบี่ยง พระมาลาเพ็ชร เครื่องพระพิชัย

ภาพที่ ๖ ประติมากรรมไม้สลักรูปทหาร ที่บานประตูกำแพงแก้วด้านทิศตะวันออก พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง ศิลปะสมัยรัชกาลที่ ๔ (ภาพซ้าย) เปรียบเทียบกับการแต่งกายของพลเป็นหลังช้างในสมัยรัชกาลที่ ๕ (ภาพขวา)

สงคราม ๒ หีบ เป็นต้น

ทั้งนี้ จากในเนื้อหาข้างต้นได้กล่าวว่ามีการใช้ชุดเกราะนวม และพระมาลาเบี่ยงเป็นเครื่องประกอบในพระราชพิธี มีรายละเอียดเพิ่มเติมว่าชุดเกราะนวมดังกล่าว ประกอบด้วยชั้นซ้อนกันถึง ๑๒ ชั้น จัดว่าเป็นชุดเกราะอ่อนซึ่งมีคุณสมบัติช่วยผ่อนแรงปะทะจากอาวุธได้ ซึ่งกรมพระยานริศฯ ได้ทรงอธิบายไว้ว่า “...เสื้อเกราะของไทย ทราบแต่ว่าทำด้วยหนัง เป็นเสื้อแขนสั้น ถ้าจะให้งามก็เอาผ้าสาบนอก...” และทรงอธิบายเพิ่มเติมต่อไปว่า “...ในคำว่า

ฉลองพระองค์กระษัตริย์แล้วคือเสื้อกระษัตริย์ที่เรียกว่า
กระษัตริย์เพราะเขาตรึงผ้าที่หุ้มให้ติดกับหนัง ยัดสำลี
ชนิดหน้อย เพื่อไม่ให้กระด้างรู้สึกเจ็บพระองค์...”

รูปแบบของชุดกระษัตริย์อาจสันนิษฐานได้ว่าเป็นเสื้อ
แขนสั้น เมื่อเทียบกับภาพจิตรกรรมลายรดน้ำที่บานหน้าต่าง
พระอุโบสถวัดนางนอง และในภาพประติมากรรมนูนต่ำ
ที่บานหน้าต่างพระอุโบสถคณะรังสี (ภาพที่ ๕) ซึ่งในภาพได้
แสดงถึงสัญลักษณ์ของคติความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
อันประกอบไปด้วยเครื่องราชกกุธภัณฑ์และเครื่องราช
ูปโภคสำหรับองค์พระมหากษัตริย์ อันได้แก่ พระมาลาศรี
ซึ่งมีลักษณะเป็นหมวกปีกยอดสูง มีปกหูและปกคอสำหรับ
ป้องกันท่ายทอยผู้สวม และมีฉลองพระองค์กระษัตริย์ โดย
ลักษณะของฉลองพระองค์กระษัตริย์ในภาพจิตรกรรม พบว่า
เป็นเสื้อแขนสั้นผ่าหน้า ขลิบตกแต่งขอบคอเสื้อและแขน
เสื้อเป็นลวดลายประดับ ตัวเสื้อปกคลุมด้วยลายกระษัตริย์
เพชรคล้ายเกล็ดกระษัตริย์แบบจีนที่เรียกว่าซานเหวินข่าย อัน
เป็นรูปทรงของเกล็ดกระษัตริย์ที่นิยมกันมากในชุดกระษัตริย์
จีนช่วงสมัยราชวงศ์หมิง

นอกจากนี้ มีหลักฐานเอกสารกล่าวไว้ว่า ในช่วงสมัย
รัชกาลที่ ๑ ไทยได้ส่งพระราชสาส์นไปยังจีนเมื่อปี พ.ศ.
๒๓๒๙ เพื่อติดต่อขอซื้อชุดกระษัตริย์ทองเหลืองสำหรับทหาร
อีกด้วย มีใจความตอนหนึ่งในพระราชสาส์นว่า

“...จะต้องพระราชประสงค์แก่กระษัตริย์ทองเหลือง
๒๐๐๐ สำหรับทหารจะได้ทำการรบพุ่งเอาชัยชนะแก่พม่า
ครั้งจะให้ออกมาจัดซื้อแต่อำเภอ ฝ่ายกรุงจีนเป็นสิ่งของ
ต้องห้าม จึงบอกออกมาให้กราบทูลแต่สมเด็จพระเจ้ากรุง
ต้าจิงผู้ใหญ่ ขอจัดซื้อกระษัตริย์ทองเหลือง ๒๐๐๐ ได้ส่งตัว
อย่างกระษัตริย์ออกมาด้วยแล้ว และขอให้สมเด็จพระเจ้ากรุง
ต้าจิงผู้ใหญ่ช่วยทำนุบำรุงกรุงพระมหานครศรีอยุธยาให้ได้
กระษัตริย์ทองเหลือง ๒๐๐๐ เข้าไปตามราชประสงค์ จะได้
ทำการรบพุ่งกับพม่าข้าศึก ป้องกันรักษากรุงพระมหานคร
ศรีอยุธยาสืบไป ฯ...” ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจเป็นชุดกระษัตริย์
จีนชนิดหนึ่งที่ใช้กันในสมัยราชวงศ์ชิง มีลักษณะเป็นชุด
กระษัตริย์หุ้มด้วยเกล็ดที่ทำจากทองเหลือง

เครื่องป้องกันร่างกายอีกชนิดหนึ่ง ที่สันนิษฐานว่า
ใช้ในหมู่นักรบไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นคือ กรองคอ
ซึ่งเป็นแผ่นผ้าหรือหนังสัตว์สำหรับสวมปิดป้องกันร่างกาย
บริเวณช่วงขา หน้าอกช่วงบน และต้นแขนของผู้สวม ดัง
จะเห็นได้จากประติมากรรมไม้สลักรูปทหารที่บานประตู
กำแพงแก้วด้านทิศตะวันออก พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
ในพระบรมมหาราชวัง ศิลปะสมัยรัชกาลที่ ๔ ซึ่งพบว่า
กรองคอก่อนมีการตกแต่งด้วยลายสิงห์ขบตรงบริเวณแผ่น
ป้องกันช่วงอก และแผ่นป้องกันไหล่ทั้ง ๒ ข้าง เมื่อพิจารณา
ประกอบกับภาพถ่ายของพลทหารบนหลังช้างในกระบวน
แห่เมื่อสมัยรัชกาลที่ ๕ (ภาพที่ ๖) ได้แสดงให้เห็นถึง
ลักษณะการแต่งกายของทหาร โดยสวมหมวกปีกกว้าง
ทำด้วยหนังสัตว์เคลือบตกแต่งสี แต่งกายด้วยเสื้อแขน
กระบอกชายยาวถึงสะโพก สวมกางเกงขากว้างลายแถบ
ที่ไหล่ของทหารนั้นสวมกรองคอลายสิงห์ขบแบบเดียวกับ
ทหารในประติมากรรมไม้สลักที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

อย่างไรก็ตาม การใช้ชุดกระษัตริย์ในช่วงสมัยรัตน
โกสินทร์คงจะลดน้อยลงไปกว่าเมื่อครั้งสมัยอยุธยา
อันเป็นผลมาจากการพัฒนาอาวุธปืน จึงทำให้ชุดกระษัตริย์
มีความจำเป็นน้อยลง จนเหลือแต่เพียงชุดกระษัตริย์
นักรบระดับแม่ทัพเท่านั้น

สรุป

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าชุด
กระษัตริย์ของนักรบไทยสมัยโบราณ มีรูปแบบที่หลากหลาย
โดยมีการใช้รูปแบบกระษัตริย์อย่างเขมรโบราณ ก่อนที่ภายหลัง
จึงรับเอาลักษณะของชุดกระษัตริย์แบบจีน และแบบอินเดีย-
เปอร์เซียมาประยุกต์ใช้ บางครั้งก็มีการนำเข้าสู่ชุดกระษัตริย์
ญี่ปุ่นมาใช้สำหรับนักรบเช่นกัน เพื่อให้เหมาะสมกับรูปแบบ
การสู้รบในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยประโยชน์
หลักของชุดกระษัตริย์ไม่เพียงแต่ใช้สวมเพื่อป้องกันอาวุธเท่า
นั้น แต่ยังเป็นเครื่องยศที่ช่วยบ่งบอกถึงระดับยศศักดิ์
ของผู้สวมเช่นกัน อีกทั้งยังจัดเป็นเครื่องหมายสัญลักษณ์
ของคติพระจักรพรรดิราช ซึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์นั้น ผล

จากการพัฒนาอาวุธปืนได้ทำให้มีการใช้ชุดเกราะในการสู้รบ น้อยลง แต่ได้กลายเป็นสิ่งที่มีบทบาทในเชิงสัญลักษณ์ แทน โดยฉลองพระองค์เกราะได้มีบทบาทสำคัญเป็นส่วนหนึ่งของงานพระราชพิธีต่างๆ ด้วย

จนกระทั่งเมื่อระบบการทหารของไทยได้ปรับปรุง ตามแบบชาติตะวันตก จึงได้ส่งผลให้แนวทางการพัฒนา ชุดเกราะสำหรับทหารนั้น ได้เปลี่ยนจากเดิมที่ใช้สวมใส่ เพื่อป้องกันคมหอกคมดาบ มาเป็นการใช้สำหรับป้องกัน อันตรายจากกระสุนปืน หรือสะเก็ดระเบิดโดยผลิตขึ้น จากวัสดุสังเคราะห์ประเภทต่างๆ แทนในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. (๒๕๔๕). ตำราพิชัยสงคราม ฉบับรัชกาลที่ ๑. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

_____. (๒๕๔๒). อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ. กรุงเทพฯ : การวิจัยการพิมพ์.

_____. ทิพโกษา (สอน โลหนันท์), พระยา และ จำลอง มัลลิกะ นาวิน. (๒๕๐๙). พระราชสาส์นไปเมืองจีนครั้งกรุงธนบุรี และ พระราชสาส์นกรุงจีนมีมาในรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์ ดำเนินกระทรวงการต่างประเทศเมื่อแรกตั้งขึ้น. กรุงเทพฯ : อักษรศิลป์. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์งานฌาปนกิจศพ นายโชติ เหล็งสุวรรณ).

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และ โบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี. (๒๕๑๐). ประชุมสมุดภาพ สำคัญในประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

ชาลวิทย์ เกษตรศิริ. (๒๕๔๘). อยุธา ประวัติศาสตร์และการเมือง. กรุงเทพฯ : มุลินีโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

_____. (๒๕๕๑). เอกสารสรุปการสัมมนาวิชาการ ๑๒๐ ปี ความสัมพันธ์การทูตไทย-ญี่ปุ่น : เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับอุษาคเนย์ (๒๔๓๐-๒๕๕๐). สมุทรปราการ : มุลินีโตโยต้าประเทศไทย.

ณัฐภัทร นาวิจวิน. (๒๕๑๘). พระราชพิธีโสกันต์. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา.

(๒๕๑๙). ตำราแบบธรรมเนียมในราชสำนักครั้งกรุงศรีอยุธยา กับพระวิจารณ์ของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

ดาซาร์ด, กวีย์. (๒๕๑๗). จดหมายเหตุการเดินทางสู่ประเทศสยามของบาทหลวงดาซาร์ด. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา. (๒๕๐๖). บันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรฯ ทรงบันทึกประทานพระยาอนุমানราชชน เล่ม ๑. พระนคร : สมาคมสังคมศาสตร์.

นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (๒๕๔๖). พระราชพิธีบรมราชาภิเษก : ประวัติศาสตร์ จารึกประเพณีจากพระราชนิพนธ์ “ยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒”. กรุงเทพฯ : สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

นันทนา ต้นติเวสส. (๒๕๒๘). ๔๗๐ ปี แห่งมิตรสัมพันธ์ระหว่างไทยและโปรตุเกส. กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๒๕ (ประชุมพงศาวดาร ภาค ๔๑ (ต่อ)-๔๒-๔๓). (๒๕๑๓). กรุงเทพฯ : คุรุสภา.

พระมหाराชครู. (๒๕๐๓). สมุทรโฆษคำฉันท์. พระนคร : กรมศิลปากร.

พันจันทนุมาศ (เจิม) และ หลวงประเสริฐ. (๒๕๕๓). พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด. นนทบุรี : ศรีปัญญา.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. (๒๕๒๒). เสือโคคำฉันท์ และอนิรุทธคำฉันท์. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์.

มานะจิต หะยีดิน. (๒๕๑๘). “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในสมัยกรุงศรีอยุธยา.” สารนิพนธ์ปริญญาบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ลิลิตยวนพ่าย. (๒๕๑๗). กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. (๒๕๓๔). คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม : เอกสารจากหอหลวง. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (๒๕๔๕). เสียมกุก : กองทัพสยามที่ปราสาทนครวัดเป็นใคร? มาจากไหน? ไทย ลาว หรือ ข่า. กรุงเทพฯ : มติชน.

สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, หม่อมราชวงศ์. (๒๕๓๗). ศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย : ภูมิหลังทางปัญญา-รูปแบบทางศิลปกรรม. กรุงเทพฯ : มติชน.